

Maturitné otázky zo SJ

OBSAH

1. Frazeologizmy	3
2. Informácia a informatika	4
3. Slohové postupy	5
4. Slovenčina a čeština	6
5. Jednoduché súvetia	8
6. Modalita vety	9
7. Slovná zásoba	10
8. Spisovná výslovnosť	12
9. Rečnícky štýl	13
10. Slovné druhy	14
11. Slohotvorné postupy	15
12. Vetné sklady	16
13. Zložené súvetia	17
14. Slovo a slovná zásoba	18
15. Administratívny štýl	20
16. Delenie viet podľa zloženia a členenia	22
17. Publicistický štýl	23
18. Opisný slohový postup	25
19. Informačný slohový postup	26
20. Slohotvorný postup a štýlotvorné činitele	27
21. Klasifikácia slovenských hlások	28
22. Pozvánka pozývaci list	29
23. Normy administratívneho štýlu	30
24. Jazyk a jeho funkcie. Odbory jazykovedy	31
25. Synonymá, antonymá, homonymá a viacvýznamové slová	33
26. Čiarka	34
27. Kodifikátori spisovnej slovenčiny	35
28. Modifikácie vetnej stavby	36
29. Vetné členy	37
30. Slohový postup a útvary. Rozprávanie	39
+ Horizontálne a vertikálne členenie epiky	40
+ Náučný štýl	41
+ Prozodické vlastnosti reči	43

1. Frazeologizmy

- delenie slov na základe počtu slov, potrebných na vyjadrenie jedného javu:

1. Jednoslovné pomenovania

- jeden jav je pomenovaný jedným slovom

2. Viacslovné pomenovania

- jeden jav je pomenovaný viacerými slovami
- nazývajú sa ustálené slovné spojenia
- patria sem:

a) združené pomenovania

- ustálené slovné spojenia, ktoré nemajú expresívny charakter
- väčšina plní funkciu termínov
- napr. štátny úradník
- ak môžeme viacslovné združené pomenovanie nahradiť jednoslovným hovoríme o univerbizácii (diplomová práca -> diplomovka)
- opak je multiverbizácia, pri ktorej sa jednoslovné pomenovanie nahradí viacslovným (využíva sa v náučnom al. publicistickom štýle na vyššie, abstraktnejšie pomenovanie)

b) frazeologizmy

- sú ustálené slovné spojenia s obrazným, preneseným významom
- delia sa na: I. ľudové – chodí spať so sliepkami
II. intelektuálne – Achilova päta
III. biblické – Jóbova zvesť

c) idiómy

- sú také ustálené slovné spojenia, ktoré nemožno ani významovo ani formálne rozdeliť
- napr. od buka-do buka

d) príslovia

- sú také ustálené slovné spojenia, ktoré majú konštrukciu vety alebo súvetia
- sú stručným vyjadrením ľudového názoru na nejakú skutočnosť; vyjadrujú ľudovú múdrosť
- vyplýva z nich ponaučenie
- napr. Všade dobre, doma najlepšie.

e) porekadlá

- obrazné pomenovania blízke prísloviám, ale NEVYPLÝVA Z NICH PONAUCÉNIE
- napr. dostal sa z blata do kaluže.

f) pranostiky

- ustálené slovné spojenia, ktoré predstavujú ľudové skúsenosti z dlhodobého pozorovania prírodných javov
- napr. Studený máj, v stodole raj.

g) prirovnania

- spojenia slov založené na podobnosti
- ich opakovaným používaním sa stávajú ustálené slovné spojenia
- napr. ostrý ako britva

2. Informácia a informatika

Informácia

- má 2 významy: a) akýkoľvek údaj, poznatok
b) taký údaj, ktorý je pre používateľa dôležitý, obohacuje jeho poznanie

Informatika

- vedný odbor, ktorý sa zoberá získavaním, ukladaním, uchovávaním, triedením, triedením, spracovávaním, prístupňovaním a rozširovaním informácií

Informačné inštitúcie:

- knižnice
- bibliografické a rešeršné pracoviská
- strediská vedeckých a technických informácií

Informačné pramene

a) primárne

- sú to originálne, nespracované pramene – knihy, časopisy, výskumné správy...

b) sekundárne

- sú to spracované pramene, napr. katalógy
- kartotečný lístok – obsahuje identifikačné údaje o knihe (autor, názov diela, vydavateľstvo, rok vydania, počet strán + signatúru = poradové číslo, podľa ktorého knihu knihovníčka vyhledá)
- ďalšie napr.: anotácia, referát, recenzia, kritika

c) terciárne

- bibliografia – abecedný zoznam použitých diel
- rešerš – anotovaná bibliografia (obsahuje nie len identifikačné údaje ale aj stručné informácie)

Spracovanie informácií

Poznámky v knihe:

- podčiarkovanie alebo označovanie zvislou čiarou
- špeciálne značky (! , ?)
- marginálie – poznámky na margu (na okraji textu)

Osnova

- stručný a prehľadný záznam obsahu celého textu, kľúčových pojmov v bodoch, heslovito

Konspekt

- rozšírená osnova
- zhustený ale presný obsah celého textu, vybraté sú podstatné informácie

Tézy

- krátky výťah v podobe ucelených viet

3. Slohové postupy

Slohový postup

- je proces skladania textu do celku
- jeho voľba závisí od cieľa jazykového prejavu

Rozprávací slohový postup

- slúži na tvorbu alebo reprodukciu skutočného či fiktívneho príbehu
- prevládajú činnostné slovesá
- žánre: román, novela, poviedka, kronika, bájka, rozprávka...

Opisný slohový postup

- slúži na vymenovanie znakov a vlastností osoby, vecí alebo činností
- prevládajú v ňom podst. a príd. mená
- žánre: statický opis, dynamický o., odborný o., umelecký o., opis pracovného postupu, charakteristika

Informačný slohový postup

- slúži na sprostredkovanie informácií, faktov, údajov
- odpovedá na otázky: čo? Kde? Kedy? Ako? Prečo sa stalo
- žánre: slovníky, encyklopédie, správy...

Výkladový slohový postup

- slúži na objektívne vysvetlenie ako niečo vzniklo, na čo slúži a ako ovplyvňuje veci okolo
- autor sleduje logicko-príčinné súvislosti
- žánre: vedecký referát, prednáška, štúdia...

Úvahový slohový postup

- slúži na zaujatie a vyjadrenie vlastného stanoviska k najrozličnejším otázkam bytia – autor vyjadruje svoje stanovisko k problému a subjektívne ho hodnotí
- žánre:
 - umelecký štýl:
 - esej
 - citovo zafarbená úvaha
 - uvažovanie postavy z diela
 - publicistický štýl: úvodník, komentár, recenzia, posudky
 - náučný štýl: posudzovanie z rôznych hľadísk

4. Slovenčina a čeština

Vývin slovenčiny

- **praslovančina** - dorozumievací nástroj predkov dnešných Slovanov
 - v 5. až 9. storočí sa nárečovo diferencovala v dôsledku migrácie na nové územia; postupne sa sformovali 3 nárečové oblasti praslovančiny, ktoré sa ďalej rozdrobovali na národné jazyky
- **stará slovenčina** - neoficiálny jazyk Slovákov formovaný v 5. až 9. storočí
- **staroslovienčina** - prvý slovanský spisovný jazyk, ktorý priniesli Konštantín a Metod
 - liturgický a literárny jazyk
 - písmo: hlaholika zostavená Konštantínom a Metodom z malých písmen gréckej abecedy; neskôr cyrilika zostavená ich študentmi z veľkých písmen gr. abecedy
- po rozpade Veľkej Moravy nepriaznivé pomery - vznik Uhorska → používaná **latinčina**
- v 15. storočí preniká na naše územie **čeština** používaná v úradnom jazyku, aj keď úradným jazykom naďalej **latinčina**. Slovenčina slúžila len na komunikáciu a tvorbu národnej poézie.
- v 16. a 17. storočí vznik jazykových útvarov - **kultúrnej západnej slovenčiny a kultúrnej strednej slovenčiny**
- prvý ale neúspešný pokus o uzákonenie spisovnej slovenčiny - **J. I. Bajza** (neúspech lebo nemal kodifikačné príručky)
- 1787 - **Anton Bernolák** uzákonil spisovnú slovenčinu, za základ si vzal kultúrnu západoslovenčinu
- 1843 - **Ludovít Štúr** uzákonil spisovnú slovenčinu, základom bol stredoslovenský nárečový základ
- 1852 - **hod'ovsko-hattalovská reforma**, ktorá sa s menšími úpravami zachovala až dodnes
- 1918 - vznik ČSR, ideológia čechoslovakizmu – téza o jednotnom československom národe a **jednom československom jazyku**
 - zblížovanie češtiny a slovenčiny, preberanie českých slov
 - snaha „očistiť“ slovenčinu = jazykový purizmus
- 1968 - federatívne usporiadanie - ČSFR
 - **česko-slovenská dvojjazykovosť**; zrovnoprávnenie slovenčiny a češtiny
- po 1989 – **výrazné zmeny v slovnej zásobe** (vypustené „komunistické“ slová)

Vývin češtiny

- **spoločné korene so slovenčinou** – **praslovančina a staroslovienčina**
- prvé zmienky o češtine – 13. storočie – tzv. **primitívny pravopis**, ktorý využíva latinskú abecedu
- 14. storočie – tzv. **spřežkový pravopis** – využíva sa spojenie dvoch alebo viacerých latinských hlások na označenie hlások, ktoré ma čeština navyše
- 15. storočie – **Husitské hnutie**, ktoré viedlo k uplatneniu češtiny na úradoch, vo verejnom živote, literatúre...
 - Jan Hus zaviedol **diakritický pravopis**
- **humanistická perióda** – silný vplyv latinčiny, obohacovanie slovnej zásoby o slová domáce i z latinčiny, nemčiny, románskych jazykov...

- **16. Storočie – bratrský pravopis.** Vývoj češtiny spomalený - spôsobený koncom samostatnosti českého národa, čeština používaná len v najnižších vrstvách.
- **18. – polovica 19. Storočia - zavedený analogický pravopis (J Dobrovský) a ustálená spisovná norma češtiny (J. Gebauer).** Čeština sa používa na úradoch, školách, rozvíja sa umelecká a publicistická literatúra.
- **od 1918 spoločné so slovenčinou**

Základné rozdiely medzi slovenčinou a češtinou

Hláskoslovie a výslovnosť:

1. Čeština má tieto osobité hlásky a písmená: ř, ou, ě, ů
2. V češtine nie sú tieto hlásky, ktoré má slovenčina: ä, ia, ie, iu, ô, ľ, í, ř, dz, dž
3. Skupina **aj** je v češtine **ej** (vejce)
4. Striedanie spoluhlások je v češtine častejšie v tvorení (odvodzovaní) slov i tvorení tvarov. k – c (ruka – ruce), h – z (mnoho – mnozí), ch – š (ropucha – ropušin), dtn – d', ě, ň: mladí, zlatí, pěkní
5. V češtine neplatí rytmické krátenie, často nasledujú dve aj tri dlhé slabiky za sebou. (zpívání)
6. Spodobovanie spoluhlások nieje v češtine také dôsledné ako v slovenčine (píše a vyslovuje sa: seznámit...) Niekedy sa pripúšťa aj dvojaká výslovnosť (nashledanou – naschledanou i nazhledanou)

Tvaroslovie a skladba:

1. V češtine sa bežne používa vokatív - piaty pád. (soudružko, Evo...)
2. Častejšie sú dvojtvary (mužovi aj muži)
3. V akuzatívne a inštrumentáli mn. čísla mužských substantív sú tvary: hrdiny, hochy, hrady.. Toto platí aj v inštrumentáli dvoch vzorov stredného rodu: s moři, se srdci
4. Prídavné mená majú aj menný tvar v prísudku. (jsem zdráv, je nemocen)
5. Slovesá majú veľa dvojtvarov. (lít – leje/lije) Tvary s tématickou morféomou -i- sa hodnotia ako vyšší štýl.
6. Čeština má niektoré odlišné väzby tam, kde slovenčina používa priamu väzbu s akuzatívom. (dosiahnuť něco - dosáhnout něčejho)
7. Čeština viac používa prídavné trpné nedokonavých sloviess. (Tato kniha je čtena.)
8. V súvetiach má čeština niektoré odlišné spájacie výrazy. (jenž, neboť, aniž, zda at' - nebo, jelikož, jestli, nýbrž...)
9. Osobitným útvarom češtiny ako spisovného jazyka je tzv. obecná čeština, ktorá sa čiastočne odlišuje od spisovnej češtiny vo výslovnosti, v niektorých tvaroch i v slovníku (být – bejt, mléko – mlíko...)

Slovná zásoba (lexika)

1. Niektoré české slová sú veľmi odlišné od slovenčiny (vesnice, polštář, čáp...)
2. Niektoré české slová však poznáme zo slovenských nárečí, resp. zo staršej literatúry, niekedy majú v slovenskom nárečí iný význam (žízeň, polibek, sklep, kmín...)
3. Niektoré cudzie slová v češtine majú iný rod alebo iný prepis – pravopis. (téma – teze).

5. Jednoduché súvetia

Jednoduché súvetie

- zložené z 2 viet
- delenie:

a) prirad'ovacie:

- spojenie 2 gramaticky rovnocenných viet (2 hlavné vety)
- delenie: ▪ **zlučovacie**
 - vety sa spájajú na základe jednoduchého priradenia, časovej následnosti, log. postupnosti
 - spojky: a, i, aj, tiež, najskôr potom...
- **stupňovacie**
 - druhá veta stupňuje význam prvej
 - spojky: ba, ba aj, nielen – ale aj...
- **odporovacie**
 - druhá veta popiera prvú
 - spojky: ale, no, lenže...
- **vylučovacie**
 - vety sa navzájom vylučujú
 - spojky: buď - alebo, buď, či...

b) podrad'ovacie

- spojenie 2 gramaticky nerovnocenných viet – nezávislá hlavná veta je bližšie určená závislou vedľajšou vetou
- druhy VV: ▪ **podmetová**
 - **prísudková**
 - **predmetová**
 - **príslovková**
 - **prívlastková**

6. Modalita vety

- vyjadruje sa ňou postoj hovoriaceho k skutočnosti
- funkcia: ozvlášťňuje, patetizuje text

Delenie viet podľa modality:

▪ oznamovacie

- *neutrálny, štylisticky bezpríznačový prostriedok uplatňujúci sa vo všetkých štýloch*
- *s objektívnym poradím výpovedných častí (východisko – jadro) sú príznačné pre náučný a výkladový slohový postup, rozprávaní a opise*
- *so subjektívnym poradím (jadro – východisko) sa uplatňujú v hovorovom a umeleckom štýle, + v niektorých žánroch publicistického štýlu (fejton, reportáž)*

▪ opytovacie

- *podávateľ sa priamo obracia na prijímateľa, keď mu chýba istota o platnosti celej výpovede alebo jej časti*
- *využitie v bežnej komunikácii, ale aj v dráme a epike*
- *zistovacie (Prídeš? – odpoveď áno/nie) alebo doplňovacie otázky (Kedy?)*

▪ rozkazovacie

- *typické pre dialogické ústne prejavy*
- *v písaných prejavoch sa nimi vytvára dojem ústnosti; autenticnosť dialógu*
- *nevyužívajú sa v náučnom štýle*

▪ želacie

- *vyjadrujú pranie, želanie*

▪ zvolacie

- *dôležitejší je v nich citový postoj hovoriaceho než významový obsah*
- *typické pre ústne jazykové prejavy*

7. Slovná zásoba

Slovná zásoba

▪ je otvorený súbor jednoslovných a viacslovných pomenovaní, ktoré slúžia človeku v istom jazykovom spoločenstve na vyjadrenie skutočnosti

Lexikológia

▪ náuka o slovnej zásobe

Slovo

▪ základná znaková jednotka jazyka

Vnútoraná štruktúra slovnej zásoby:

▪ jadro

- tvoria slová s vysokou frekvenciou, neodvodené (ale od nich sa odvídzajú ďalšie), so širokým využitím, štylisticky bezpríznačné, pomenovávajúce základné javy súvisiace so životom človeka (ruka, matka, byť, dobrý..)
- patrí 500 slov

▪ prechodná vrstva

- tvoria slová s obmedzenými slovtvornými možnosťami, môžu byť viacvýznamové, štylisticky príznakové
- patrí tu väčšina slov (napr. bádateľ, futbal, materinský...)

▪ periféria (okraj)

- patria sem jednovýznamové slová s obmedzeným využitím, príležitostné slová, slová cudzieho pôvodu, odborné termíny (napr. permutácia, ad acta...)

Zmeny v slovnej zásobe: ▪ periféria → prechodná vrstva (napr. internet, mobil)

▪ prechodná vrstva → periféria (napr. pionier, iskrička)

▪ skupina časovo príznakových slov: ▪ neologizmy – novovznikajúce slová:

1. domáce (napr. množina)
2. cudzie (napr. windsurfing)

▪ zastarané slová:

1. historizmy – zanikli
2. archaizmy – majú náhradu

▪ obohacovanie slovnej zásoby: ▪ cudzie slová (prevzaté slová):

1. zdomácnené (víkend)
2. pôvodné (science-fiction)
3. internacionalizmy (emócia)

▪ slová dostávajú nový význam

Štýlové rozvrstvenie slovnej zásoby

a) Vyšší štýl

- archaizmy – slová, ktoré už bežne nepoužívame, pretože boli nahradené novými slovami
- neologizmy – novovzniknuté slová alebo spojenia slov
- poetizmy – básnické slová (deva, luna...)
- termíny – jedno- alebo viacslovné pomenovania, ktoré nám umožňujú vyjadrovať sa presne a jednoznačne
- cudzie slová – slová, ktoré sa preberali a aj v súčasnosti sa preberajú z cudzích jazykov
 - I. zdomácnené – už ich nepocituje ako cudzie (napr. rádio, televízor...)
 - II. medzinárodné slová (internationalizmy) – vyskytujú sa vo viacerých (aspoň 3) jazykoch (napr. aliancia)

b) Stredný štýl (štandardná podoba)

- **štylisticky bezpríznačné** – možno použiť vo všetkých štýloch
- patria do jadra slovnej zásoby (napr. dom, písať, hore, desať...)

c) Nižší štýl

- **profesionalizmy** – nespisovné slová, ktoré používa istá profesia
- slúžia na rýchle a úsporné vyjadrovanie sa (napr. operačná sála – operačka)
- **dialektizmy** – nárečové slová (napr. grule..)
- **argot** – tajná, šifrovaná reč, v ktorej sa známe slová používajú v kontexte, ktorému nezasvätený človek nerozumie (napr. televízor – dorozumievanie sa z okna do okna vo väznici)
- **slang** – nespisovné slová, ktoré vznikajú deformáciou známych slov
- používa ich istá veková, spoločenská alebo záujmová skupina
- **vulgarizmy** – hrubé, neslušné výrazy

8. Spisovná výslovnosť

Ortoepia

- je náuka o správnej, spisovnej výslovnosti

Ovplyvňuje ju:

▪ asimilácia spoluhlások (spodobovanie)

- nastáva: a) vo vnútri slova – napr. *ž**a**bka*
b) na hraniciach slov – napr. *dub**b** padol*
c) na konci slova pred prestávkou – napr. *Prí**d**!*
- pravidlá: 1. Znelá spoluhláska + neznelá spoluhláska = 2 neznelé spoluhlásky
 - napr.: *n**a**d**p**is*
- 2. Neznelá spoluhláska + znelá spoluhláska = 2 znelé spoluhlásky
 - napr.: *pro**s**b**a***
- 3. Neznelá spoluhláska + samohláska = znelá spoluhláska + samohláska
 - napr.: ***ku** kráľovi*

▪ tvrdosť a mäkkosť pri výslovnosti **de, te, ne, le, di, ti, ni, li**

- mäkko pri domácich slovách, a úplne zdomácnených slovách
- tvrdo pri zámenách, cudzích slovách, zvukomalebných citoslovciach (tik-tak),

▪ dĺžka slabiky

- *sud ↔ súd*

▪ pravidlo o rytmickej krátení

- v slovenčine nebývajú 2 dlhé slabiky za sebou
- výnimky napr.: *pávi, trnie, vážia...*

9. Rečnícky štýl

Štýl

- cielavedomý výber jazykových prostriedkov s ohľadom na funkciu a situáciu jazykového prejavu

Rečnícky štýl

- *história siaha do starovekého Grécka a Ríma*
- *náuka o rečníctve = rétorika*
- *najčastejšie majú rečnícke prejavy ústnu podobu, ale väčšina je vopred pripravená v písomnej podobe*
- *majú subjektívno-objektívny charakter (v rovnakej miere subjektívne aj objektívne činitele)*
- *monologický*
- *funkcie: presvedčiť a propagovať; poučiť alebo aj zabaviť, vytvoriť náladu (príležitostné prejavy)*
- **výrazové prostriedky:**
 - *časté príznakové, štylisticky zafarbené slová*
 - *homonymá, synonymá, antonymá, obrazné pomenovania*
 - *kumulácia – hromadenie slov*
 - *anafora, epanastrofa*
 - *rečnícka otázka a odpoveď*
- **žánre:**
 - *agitačné : agitačný prejav, obžaloba, obhajoba, politická reč*
 - *náučné: prednáška, referát, diskusia*
 - *príležitostné: privítací prejav, slávnostný prejav, prípitok...*

Prejav

- *je základný slohový útvar rečníckeho štýlu*

a) príležitostný

- *prednášajú sa pri významných spoločenských príležitostiach, kde pomáhajú dotvárať slávnostnú atmosféru a vyzdvihnúť jej spoločenský význam*
- *autor zaujíma stanovisko k aktuálnym udalostiam, hodnotí ich význam ale nepredkladá žiadne nové fakty*
- *dôležité mimojazykové prostriedky (gesto, mimika, tempo reči, dôraz..)*

b) agitačný

- *prejavy, ktorými sa prednášajúci snaží presvedčiť poslucháča a získať ho na svoju stranu*
- *založené na argumentácii*
- *použitie napr. na súde, v politike, diplomacii*

c) náučný

Prednáška

- *založená na výkladovom slohovom postupe*
- *hlavnou úlohou je vykladať, vysvetľovať dané fakty a udalosti s využitím názorných pomôcok*

Referát

- *uplatňuje sa informačný slohový postup, ale aj opisný a rozprávací*
- *ide o text vopred písomne pripravený, ale prednáša sa ústne*

Diskusný príspevok

- *relatívne samostatný monologický prejav, ktorý vychádza z predneseného referátu, alebo z predchádzajúceho diskusného príspevku*

10. Slovné druhy

Ohybné	Neohybné
▪ Podstatné mená	▪ Príslovky
▪ Prídavné mená	▪ Predložky
▪ Zámena	▪ Spojky
▪ Číslovky	▪ Častice
▪ Slovesá	▪ Citoslovčia

S vetnočlenskou platnosťou	Bez vetnočlenskej platnosti
▪ Podstatné mená	▪ Predložky
▪ Prídavné mená	▪ Spojky
▪ Zámena	▪ Častice
▪ Číslovky	
▪ Slovesá	
▪ Príslovky	
▪ Častice	

Hromadné podstatné mená

- majú gramatický tvar jednotného čísla, ale označujú viac vecí toho istého druhu
- napr. lístie, riad, mládež

Látkové podstatné mená

- majú gramatický tvar jednotného čísla, ale označujú látku bez ohľadu na jej množstvo
- napr. voda, sneh, cukor

Pomnožné podstatné mená

- majú len gramatický tvar množného čísla, hoci pomenúvajú jednu vec
- napr. nožnice, nohavice, plúca

11. Slovtvorné postupy

Odvodzovanie

- zo základového slova sa pripojením slovtvorného formátu (*predpony/prípony*) utvorí nové, odvodené slovo
- napr. **redaktor-ka**, **pri-písať...**

Skladanie

- spojením 2 alebo viacerých slovtvorných základov sa utvorí nové základové slovo
- napr. **zem-e-trasenie**, **živ-o-topis...**

Kombinácia odvodzovania a skladania

- napr. **nov-o-vek-ý**, **život-o-pis-ný...**

Skracovanie

a) administratívne skratky

- napr. *resp.*, *napr.*, *str.* ...

b) iniciálové skratky

- tvoria sa z prvých písmen viacslovného pomenovania
- napr. *SR*, *LOH*

c) skratkové slová

- vznikajú spojením začiatočných hlások alebo slabík viacslovného názvu
- napr. *TANAP*, *sitcom*

d) ustálené značky

- napr. *kg*, *km* ...
- nepíše sa za nimi bodka, vyslovujú sa neskrátene

12. Vetné sklady

Druhy skladov:

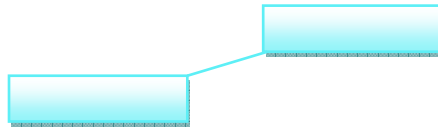
1. Prísudzovací

- je spojenie podmetu a prísudku
- označenie:

2. Určovací

- tvoria ho 2 členy; jeden je nadradený druhý je podradený
- podradený bližšie určuje nadradený člen
- tvorí ho:
 - podstatné meno + zhodný prívlastok
 - podstatné meno + nezhodný prívlastok
 - podstatné meno, sloveso + doplnok
 - sloveso a predmet
 - sloveso a príslovkové určenie
- označenie:

3. Priraďovací

- je spojenie dvoch alebo viacerých členov, ktoré sú syntakticky rovnocenné a majú zároveň rovnaký vzťah k inému vetnému členu
- ide o viacnásobný vetný člen
- označenie:

13. Zložené súvetia

Zložené súvetie

- *pozostávajú najmenej z 3 viet*
- *typické pre odborný, v menšej miere pre publicistický štýl*
- *druhy:*
 - **priraďovacie** – *skladá sa z 3 a viacerých hlavných viet*
 - **podrad'ovacie** – *skladá sa z jednej hlavnej vety a najmenej 2 vedľajších*
 - **zmiešané** – *obsahuje najmenej 2 hlavné vety a jednu až n vedľajších*

14. Slovo a slovná zásoba

Slovo

- základná znaková jednotka jazyka
- **lexikálny význam slova** – vecný obsah slova, ktorý označuje jav skutočnosti
- **gramatický význam slova** – schopnosť slova vyjadriť gramatické kategórie ale aj vzťahy, do ktorých môže slovo do vety vstúpiť
- lexikálna a gramatický význam slova spolu tvoria úplný význam slova

Slovná zásoba

- je otvorený súbor jednoslovných a viacslovných pomenovaní, ktoré slúžia človeku v istom jazykovom spoločenstve na vyjadrenie skutočnosti

Lexikológia

- náuka o slovnej zásobe

Členenie slovnej zásoby:

I. podľa geografického a sociálneho používania

1. Slovná zásoba národného jazyka

- tvorí súbor všetkých slov daného jazyka
- najdôležitejšia a najpočetnejšia je slovná zásoba spisovného jazyka a nárečová slovná zásoba

2. individuálna slovná zásoba

- súbor slov jednotlivca
- množstvo slov individuálnej slovnej zásoby závisí od veku, profesie, vzdelania...
- delenie: a) aktívna - slová, ktoré človek nie len pozná ale ich aj aktívne využíva
b) pasívna – slová ktoré človek pozná, ale v bežnej komunikácii ich nepoužíva

II. zo štylistického hľadiska

1. Štylisticky bezpríznačné slová

- možno ich použiť v akomkoľvek jazykovom štýle
- patria do jadra slovnej zásoby
- napr.: dom, písať, hore, desať...

2. štylisticky príznakové slová

- také, pri ktorých si uvedomujeme určitú zviazanosť s určitým typom textov

a) Členenie štylisticky príznakových slov podľa obsahu (významu)

- **termíny** – jednoslovné alebo viacslovné pomenovania, ktoré nám umožňujú vyjadrovať sa presne
- patria sem: ▪ kancelarizmy – typické pre administratívne texty (napr. faktúra)
▪ publicizmy – typické pre publicistické texty (iniciatíva, lukratívny..)

- **hovorové slová** – používané v súkromnom prejave
- napr. žúrovať

- **knižné slová** – nezvyknú sa používať v ústnej podobe, používané predovšetkým v písomných textoch

b) Členenie štylisticky príznakových slov podľa pôvodu

- **domáce slová** – majú domáci pôvod, ako napr. zbojník, noha, kniha...

- **cudzí slová** – slová, ktoré sa preberali a aj v súčasnosti sa preberajú z cudzích jazykov

I. **zdomácnené** – už ich nepociťujeme ako cudzie (napr. rádio, televízor...)

II. **medzinárodné slová (internacionalizmy)** – výskyt sa vo viacerých (aspoň 3) jazykoch (napr. aliancia)

c) Členenie štylisticky príznakových slov podľa spisovnosti

- **spisovné slová** – patria do slovnej zásoby spisovného jazyka a sú kodifikované v normatívnych príručkách
- **nepisovné slová** – slová, ktorých použitie je obmedzené len na veľmi úzky okruh textov
 - **nárečové slová (dialektizmy)** – napr. grule
 - **slang** – nepisovné slová, ktoré vznikajú deformáciou známych slov
 - používa ich istá veková, spoločenská alebo záujmová skupina
 - **profesionalizmy** – nepisovné slová, ktoré používa istá profesia
 - slúžia na rýchle a úsporné vyjadrovanie sa (napr. operačná sála – operačka)
 - **argot** – tajná, šifrovaná reč, v ktorej sa známe slová používajú v kontexte, ktorému nezsvätený človek nerozumie (napr. televízor – dorozumievanie sa z okna do okna vo väznici)

d) Členenie štylisticky príznakových slov podľa doby používania

- **neologizmy** – novovzniknuté slová alebo spojenia slov, často prevzaté z cudzieho jazyka
- **zastarané slová** – sú slová, ktoré sa dnes už nepoužívajú, dostali sa na okraj slovnej zásoby
 - **archaizmy** – slová, ktoré už bežne nepoužívame, pretože boli nahradené novými slovami
 - napr. sklep → obchod
 - **historizmy** – slová, ktoré pomenovávali predmety, ktoré dnes už neexistujú
 - napr. dereš

e) Členenie štylisticky príznakových slov podľa expresívnosti

- **expresívne slová** – citovo zafarbené slová alebo slovné spojenia, ktorými hovoriaci vyjadruje svoj postoj
 - a) s kladným postojom: ▪ **zdrobneniny** – podávateľ nimi vyjadruje pozitívny alebo lichotivý vzťah k pomenovanej realite alebo sa nimi pomenovávajú malé veci
 - **eufemizmy** – expresívne slová, ktorými podávateľ zjemňuje svoj prejav
 - napr. zaspáť namiesto zomrieť
 - **hypokoristiká** – lichotivé slová s príznakom maznavosti
 - napr. mamka, ocinko
 - b) so záporným postojom: ▪ **pejoratíva** – hanlivé expresívne slová, ktorými sa vyjadruje záporný, pohrdavý alebo až odsudzujúci postoj
 - napr. žbrnda, pracháč...
 - **augumentíva** – expresívne slová, ktorými zveličujeme základný význam
 - napr. Hlavisko, dlhočizný..
 - **dysfemizmy** – zveličované, nadsadené zdôrazňovanie zápornej vlastnosti alebo nedostatku, hrubé a drsné vyjadrovanie sa
 - napr. ožran...
 - **vulgarizmy** – hrubé, neslušné výrazy

15. Administratívny štýl

- *oficiálny štýl verejného styku, ktorý sa používa na komunikáciu medzi občanom a úradom alebo úradmi navzájom*
- **spoločné vlastnosti s náučným štýlom:**
 - *verejnosť*
 - *písomnosť*
 - *monologickosť*
 - *oficiálnosť*
 - *spisovnosť*
 - *presnosť*
 - *objektívnosť*
 - *vecnosť*
- **špecifické vlastnosti:**
 - *efektívnosť*
 - *štandardizácia – upravenie textu podľa bežných kritérií do jednotného vzoru, dodržanie tzv. štandardu*
 - *formalizácia – upravenie textu podľa vopred určenej šablóny*
 - *schematizácia – formálne vyjadrovanie sa, dodržiavanie istej formy*

Administratívne texty

- *sú väčšinou monologické a písomné*
- *ich cieľom je čo najefektívnejšia, najrýchlejšia a najpresnejšia komunikácia*
- *najdôležitejšia funkcia: komunikatívna funkcia – hospodársko-správna, t.j. úradná komunikácia*

Výrazové prostriedky

- *bez expresívnych slov*
- *pri tvorbe administratívnych textov prevládajú objektívne štýlotvorné činitele*
- *častý výskyt ustálených slovných spojení (krajský úrad, podať sťažnosť...)*
- *veľa iniciálových skratiek a skratkových slov*
- *typické kancelarizmy*

Žánre

- **dokumentárne:** *zápisnica, protokol, potvrdenka, zmluva, rezolúcia, zmenka, splnomocnenie...*
- **oznamovacie:** *vyhláška, oznámenie, hlásenie, správa o činnosti, žiadosť, prihláška, reklamácia, sprievodný list, objednávka, inzerát, telegram, dotazník...*
- **heslové žánre:** *vysvedčenie, štruktúrovaný životopis, diplom, faktúra, tlačivá (poštové, dopravné...) ...*

Životopis

- *je slohový útvar, ktorý nás zoznamuje so základnými údajmi o jeho autorovi, s jeho znalosťami, skúsenosťami a zručnosťami*

Úradný životopis

- *využíva stručné, ale presné vyjadrovanie*
- *obsahuje predpísané časti, ktoré uľahčujú vybavovanie písomností*
- **záväzná tieto časti:**
 - *meno a priezvisko*
 - *názov: Životopis*
 - *dátum a miesto narodenia*
 - *dosiahnuté vzdelanie*
 - *pracovné skúsenosti*
 - *znalosti, schopnosti*
 - *dátum aj miesto*
 - *vlastnoručný podpis*

Štruktúrovaný životopis

- založený na strohom vymenovaní základných životopisných údajov, a to vecne a stereotypne
- má heslovitú formu, často až podobu predtlačeneho formulára; nepíše sa ako súvislý text
- pri uvádzaní vzdelania/zamestnania od súčasného stavu do minulosti
- o rodine sa nepíše podrobne, iba základné fakty resp. nič
- informačný a opisný slohový postup

Beletrizovaný životopis

- využíva umelecké prostriedky umeleckého štýlu
- nemusí obsahovať pravdivé údaje, autor pracuje s fantáziou a obrazotvornosťou
- rozprávací, príp. úvahový slohový postup
 - a) **autobiografia** – vlastný životopis
 - b) **biografia**

16. Delenie viet podľa zloženia a členenia

I. delenie viet podľa zloženia

a) jednoduchá veta

- má práve 1 prisudzovací sklad
- delenie: ▪ **holá** – obsahuje len hlavné vetné členy
 - **rozvinutá** – obsahuje aspoň jeden rozvíjajúci vetný člen

b) súvetie

- má aspoň 2 prisudzovacie sklady
- delenie: ▪ **jednoduché súvetie** – má práve 2 prisudzovacie sklady
- priraďovacie alebo podradňovacie
 - **zložené súvetie** – aspoň 3 prisudzovacie sklady

II. delenie viet podľa členitosti

a) jednočlenná

- neobsahuje podmet a prísudok, iba vetný základ
- delenie: ▪ **slovesná** – vetný základ je vyjadrený slovesom
- napr. Sneží.
 - **menná** – vetný základ nie je vyjadrený slovesom
- napr. Prirodzene.

b) dvojčlenná

- obsahuje podmet a prísudok
- delenie: ▪ **úplná** – podmet má vyjadrený
 - **neúplná** – podmet je zamlčaný

17. Publicistický štýl

Štýl

- *cieľavedomý výber jazykových prostriedkov s ohľadom na funkciu a situáciu jazykového prejavu*

Publicistický štýl

- *je štýl verejného styku*
- *jeho texty sa využívajú v prostriedkoch masového šírenia – masmédiách (tlačených i elektronických)*
- *cieľ: vyhľadávať a spracovávať informácie o aktuálnych spoločenských javoch*
- **funkcie:**
 - *komunikatívna*
 - *presvedčovací*
 - *informačná*
 - *získavacia*
 - *ovplyvňovacia*
- **výrazové prostriedky:**
 - *neutrálne slová bez citového zafarbenia*
 - *expresívne slová, obrazné pomenovania, hovorové slová*
 - *časté publicizmy (nastoliť problém) a multiverbizácia (čitateľská verejnosť – čitatelia)*
 - *používa sa tzv. klišé – slová, z ktorých sa častým a mechanickým používaním stali ošúchané frázy*
- **žánre:**
 - *spravodajské: jednoduchá správa, interview, oznámenie, inzerát, plagát, referát...*
 - *analytické: úvodník, komentár, posudok, recenzia, kritika, diskusia, debata..*
 - *beletristické: fejtón, reportáž, črta...*

Titulok

- *poskytuje prvú informáciu o obsahu textu*
- *úloha: upútať, vzbudiť záujem*

Správa

- *spravodajský publicistický žáner*
- *maximálne stručný a výstižný text, ktorý objektívne, presne a stručne informuje o základných faktoch nejakej udalosti (kto? kde? kedy? kto? prečo?)*

Rozšírená správa

- *okrem základných faktov obsahuje aj sprievodné okolnosti, ktoré dané fakty dopĺňajú alebo spresňujú*
- *je rozsiahlejšia, niekedy obsahuje aj hodnotiace prvky (uplatňuje sa vtedy úvahový sloh. postup)*

Oznámenie

- *informuje o tom, čo sa stane*

Komuniké

- *spravodajský publicistický žáner*
- *podobný správe, ale je rozsiahlejší*
- *sú v ňom spracovaná závery rokovania hlavne politických strán*
- *autormi sú účastníci rokovania*

Reportáž

- *beletrizovaný publicistický žáner*
- *o udalosti informuje vo vývine*
- *sleduje vec, udalosť v pohybe, opisuje jej vznik, vývin, zmeny a dopad*
- *základom je rozprávací slohový postup + opisný a úvahový*

Interview

- *druh správy, ktorý má podobu dialógu*
- *úlohou je predstaviť nejakú osobnosť a zároveň informovať o závažných faktoch*

Fejtón

- *beletrizovaný publicistický žáner, ktorý využíva rozprávací, opisný a úvahový slohový postup*
- *kriticky sa v ňom poukazuje na každodenné udalosti, pričom využíva vtip, humor ale aj satiru a sarkazmus*

Úvodník

- *analytický publicistický žáner*
- *úvaha nejakej významnej osobnosti alebo šéfredaktora novín na aktuálnu tému*
- *miesto: na prvej strane novín*

Komentár

- *analytický publicistický žáner*
- *náplňou nie sú primárne informácie, ale úvaha na aktuálnu tému*
- *posudzuje významnú udalosť, jej príčiny a dôsledky*
- *na rozdiel od úvodníka, reaguje na udalosť, ktorá už bola v novinách uverejnená*

Glosa

- *analytický publicistický žáner*
- *predstavuje stručný štipľavý komentár k správe alebo priamo k udalosti*

18. Opisný slohový postup

Opisný slohový postup

- slúži na vymenovanie znakov a vlastností osoby, vecí alebo činností
- prevládajú v ňom podst. a príd. mená
- žánre: statický opis, dynamický o., odborný o., umelecký o., opis pracovného postupu, charakteristika
- uplatňuje sa hlavne v hovorovom, náučnom a umeleckom štýle

Opis

- základný útvar opisného slohového postupu
- založený na cieľavedomom pozorovaní a na následnom vymenovaní základných znakov predmetu, osoby alebo javu
- úlohou je vystihnúť opisovaný objekt ako celok a zároveň jeho jednotlivé časti, ich vlastnosti a vzájomné vzťahy
- **jazyk opisu:**
 - snaha o priliehavosť a názornosť
 - snaha o stručnosť a hutnosť
 - viacnásobné vetné členy

▪ druhy opisu:

a) podľa toho, čo sa opisuje:

- opis osoby
- opis veci
- opis pracovného postupu

b) podľa povahy opisovaného predmetu:

- statický opis
- dynamický opis

c) podľa zaradenia do jazykových štýlov:

- jednoduchý opis v hovorovom štýle
- odborný opis v náučnom štýle
- umelecký, náladový opis v umeleckom štýle

Charakteristika

- žánre vyskytujúci sa v umeleckej i náučnej literatúre
- vymenovávajú sa v ňom typické telesné znaky a vlastnosti človeka alebo nejakej bytosti
- druhy:
 - a) ▪ **vonkajšia** – opísanie telesných vlastností
 - **vnútorná** – opísanie povahových a duševných vlastností
 - b) ▪ **objektívna** – autor nezainteresovane vymenúva vlastnosti
 - **subjektívna** – autor výberom a aj svojím uhlom pohľadu hodnotí vlastnosti
 - c) ▪ **priama** – vymenovanie vlastností
 - **nepriama** – vlastnosti osoby vyplývajú z jej konania
 - d) ▪ **individuálna**
 - **kolektívna**

19. Informačný slohový postup

Informačný slohový postup

- slúži na sprostredkovanie informácií, faktov, údajov
- odpovedá na otázky: čo? Kde? Kedy? Ako? Prečo sa stalo
- špecifické znaky: ▪ faktografickosť
 - dokumentárnosť
- žánre: slovník, encyklopédia, správa, oznámenie, úradný list, pozvánka...
- uplatnenie v administratívnom, publicistickom, hovorovom štýle

Správa

- maximálne stručný a výstižný text, ktorý objektívne, presne a stručne informuje o základných faktoch (kto? kde? kedy? kto? prečo?) nejakej udalosti, ktorá sa už stala

Oznámenie

- informuje o tom, čo sa stane

Plagát

- má stručný a vhodne upravený text napísaný rozličným typom písma a doplnený vtipnou ilustráciou
- dôležité je upútať pozornosť okoloídúcich, obsahom býva oznámenie, pozvanie, propagácia.

Pozvánka

- je oznámenie o tom čo, kde, kedy, o kolkej sa uskutoční.
- v závere je výzva k účasti, môže mať formu listu, bleskovky alebo plagátu.

Inzerát a reklama

- obsahuje tiež oznámenie v pútavej grafickej úprave a vo výstižnej štylizácii

Úradný list

- má ustálenú úpravu (formát A4), štylizácia je jasná a presná
- využíva sa v administratívnom štýle (žiadosť, životopis)
- formu úradného listu využívame aj pri objednávkach, urgenciách a reklamáciách.

20. Slohotvorný postup a štýlotvorné činitele

Fázy slohotvorného postupu:

1. **Výber témy**
2. *Ujasníme si, aký cieľ chceme danou slohovou prácou dosiahnuť – či chceme niečo vysvetliť, niekoho pobaviť a následne si vyberieme zodpovedajúci **slohový postup**.*
3. *Musíme si uvedomiť komu bude text adresovaný, v akej situácii v akej jazykovej forme, t.j. musím stanoviť **štýlotvorné činitele**. Z nich budeme vychádzať pri výbere jazykových prostriedkov, čiže výbere **jazykového štýlu**.*
4. *Musíme poznať kritéria kladené na jednotlivé slohové útvary a na jednotlivé žánre.*
5. **Zhromažďovanie a triedenie faktov**; vyhľadať príslušné informácie v knihách, na internete...
6. **Premyslieť kompozíciu** – napísať osnovu.
7. **Štylizácia** – vyjadrenie kľúčových slov osnovy do ucelených viet. Súvisiace myšlienky treba dávať do odsekov. Ak používame cudzie myšlienky, musíme použiť citácie a bibliografické odkazy.
8. **Úprava konceptu** – nečistopisu
 - prečítame nečistopis
 - skontrolujeme, či sa neopakujú slová
 - všímame si, či myšlienky prirodzene a logicky na seba nadväzujú
 - všímame si pravopisnú a gramatickú správnosť textu
9. **Prepísanie konceptu do čistopisu**. Čistopis musí mať zodpovedajúcu estetickú úroveň.

Štýlotvorné činitele

a) subjektívne štýlotvorné činitele

- ovplyvňuje ich autor textu
- patrí sem: ▪ *povahové črty autora, jeho návyky a záľuby, temperament, citové založenie*
 - *biologické faktory (pohlavie, vek,...)*
 - *dosiahnuté vzdelanie*
 - *jazykové a komunikačné schopnosti (rozsah slovnej zásoby, rozhľad, sčítanosť...)*

b) objektívne štýlotvorné činitele

- sú nezávislé od autora textu
- patrí sem: ▪ *téma – premet prejavu*
 - *funkcia prejavu – zameranie, cieľ prejavu (či informačná, estetická, ovplyvňovacia funkcia)*
 - *prostredie – situácia, počas ktorej prejav vzniká (či mestské alebo dedinské, súkromné alebo verejné...)*
 - *forma prejavu – spôsob realizácie prejavu (či písomný alebo ústny prejav)*
 - *adresát – či je prítomný alebo neprítomný*
 - *miera pripravenosti prejavu – či je téma vopred daná alebo ide o improvizáciu*

21. Klasifikácia slovenských hlások

Samohlásky

- sú tóny
- počas ich artikulácie hlasivky kmitajú
- sú základom slabík, majú slabikotvornú funkciu
- **ä** vyslovujeme len vo vysokom štýle, v strednom a nižšom ako obyčajné **e**. Výslovnosť **a** je nesprávna
- dlhé samohlásky vyslovujeme 2-násobne dlhšie

Krátke	a, ä, e, i, o, u
Dlhé	á, é, í, ó, ú

Dvojhlásky

- sú spojením dvoch samohláskových prvkov v jednej slabike
- majú slabikotvornú funkciu
- vyslovujú sa vždy v jednej slabike, napri. trie-da. Výnimkou sú cudzie slová, napr. astronómi-a
- z hľadiska trvania sú všetky dlhé
- prvá hláska je tlmená, druhá je výraznejšia

Dvojhlásky	la, ie, iu, ô
-------------------	---------------

Spoluhlásky

- sú šumy, čiže vzduchový prúd naráža na nejakú prekážku pri tvorbe spoluhlások
- delenia:
 - a) podľa vplyvu na pravopis i – y

Tvrde	d, t, n, l, k, g, h, ch
Mäkké	ď, ť, ň, ľ, c, č, š, dz, dž, ž, j
Obojaké	b, p, m, v, r, z, s, f

b) rozdelenie podľa znelosti

Znelé párové	b	d	ď	g	dz	dž	z	ž	h	v
Neznelé párové	p	t	ť	k	c	č	s	š	ch	f

Znelé nepárové (zvučné)	m	n	ň	l	ľ	í	r	rí	j
--------------------------------	---	---	---	---	---	---	---	----	---

- znelé spoluhlásky – pri ich tvorbe hlasivky kmitajú
- neznelé spoluhlásky – vyslovujú sa bez hlasiviek

22. Pozvánka pozývací list

Pozvánka

- *patrí medzi vlastné písomnosti úradu*
- *informuje pozvaných o tom, kde a kedy sa uskutoční porada alebo iné podujatie, aký je jeho cieľ, hlavné body programu a čas predpokladaného ukončenia*
- *úprava pozvánky nie je predpísaná normou, platia však zásady, ktoré náležitosti má obsahovať:*

1. *Záhlavie - adresa odosielateľa*
2. *Názov písomnosti - pozvánka*
3. *Miesto konania*
4. *Čas konania*
5. *Program*
6. *Predpokladaný termín ukončenia porady*
7. *Miesto a dátum vyhotovenia pozvánky*
8. *Podpis osoby zodpovednej za vedenie porady, resp. organizáciu podujatia.*

*Významným osobám sa pozvánka na slávnostné porady, podujatia píše ako individuálny osobný list – tzv. **pozývací list**.*

23. Normy administratívneho štýlu

Žiadosť

- má rovnakú formu ako úradné listy; obsahuje: vecnú, kompozičnú, jazykovú stránku dopĺňa informácia a aj odôvodnenie prečo sa žiada

▪ obsah:

1. záhlavie

- (meno, adresa žiadateľa; meno, ulica, mesto sa oddeľuje čiarkou)

2. adresa príjemcu

- norma vyžaduje písať adresu príjemcu v listoch bez predtlaču na ľavú stranu, môže sa však písať aj vpravo

3. miesto a dátum

- vzostupným spôsobom: deň, mesiac, rok) píšeme do dvoch riadkov alebo do jedného riadku bez čiarky a bez bodky na konci

4. vec

- Heslo **Vec** sa považuje za názov, a preto sa za ním nepíše bodka.)

5. Text žiadosti

- Text žiadosti prináša presnú formuláciu našej požiadavky. Žiadame len to, načo máme právo, a preto nemusíme poklonkovať, ale naše vyjadrovanie musí byť slušné a na dobrej jazykovej úrovni. V texte sa odvolávame napr. na vlastný záujem, na vzdelanie a prax, prípadne spomenieme, prečo sme prišli o predchádzajúce pracovné miesto alebo prečo nám záleží práve na tejto organizácii. V závere žiadosť obsahuje zdvorilostné formulky, nemusíme mať pocit, že tak píše každý – práve stálosť celých blokov textu je veľmi typická pre tento jazykový štýl. Záverečnú formulku oddelíme jedným prázdny riadkom a napíšeme ju na samostatný odsek. Ak je súčasťou záverečnej formulky pozdrav, za vetou sa nedáva bodka:

Za kladné vybavenie vopred ďakujem.

Teším sa na spoluprácu.

So srdečným pozdravom

(voľný riadok + podpis vlastnou rukou vpravo)

Teším sa na ďalšiu spoluprácu a ostávam s pozdravom

(voľný riadok + podpis vlastnou rukou vpravo)

- Ak sa text úradného listu začína oslovením, oslovenie píšeme vždy na začiatok riadku a od textu ho oddelíme čiarkou (nie výkričníkom), ďalší riadok začíname malým písmenom:

Vážený pán riaditeľ,

dovoľte mi, aby ...

Ak je začiatok textu úradného listu bez oslovenia, medzi heslom **Vec** a textom vynecháme dva prázdne riadky.

6. Prílohy

- Heslo prílohy napíšeme štyri riadky po poslednej vete vľavo dolu, napr.:

Prílohy:

Maturitné vysvedčenie

Životopis

24. Jazyk a jeho funkcie. Odbory jazykovedy

Funkcie jazyka:

- **dorozumievacia (komunikatívna)** – vyjadrujeme svoje myšlienky, postoje, city a pocity
- **poznávacia** – jazyk slúži ako nástroj myslenia
- **estetická funkcia** – rozvíja estetické cítenie človeka
- **reprezentatívna** – jazyk patrí k dôležitým znakom národa, ktorým sa vymedzuje od ostatných národov

Národný jazyk a členenie

- je súhrn výrazových a významových prostriedkov, ktoré používajú ako nástroj myslenia a dorozumievania príslušníci jedného národa alebo etnickej skupiny, pričom ich spája historická, spoločenská, kultúrna a politická spolupatričnosť

- *delenie:*

a) spisovná forma (spisovný jazyk)

- je záväznou formou národného jazyka, ktorá sa používa na oficiálnej úrovni
- je to jazyk štátnych a iných dokumentov, jazyk používaný v školstve, elektronických i tlačných médiách, odbornej a zvyčajne aj umeleckej literatúre
- plní celospoločenskú funkciu
- **norma spisovného jazyka** - súbor záväzných pravidiel, ustálených predpismi
 - stanovuje sa v normatívnych príručkách
 - až po kodifikácii sa stáva všeobecne platnou, spoločensky záväznou

- **základné kodifikačné príručky:**
 - Pravidlá slovenského pravopisu
 - Krátky slovník slovenského jazyka
 - Pravidlá slovenskej výslovnosti
 - Morfológia slovenského jazyka

b) štandardná forma jazyka

- používa sa v bežnej komunikácii
- vyznačuje sa menej dôsledným dodržiavaním normy, ale toto nedodržiavanie sa nepociťuje ako komunikačne rušivé
- rešpektuje gramatiku spisovnej slovenčiny, ale porušuje zásady výslovnosti (napr. výslovnosť *l* pred *e*);
- vyskytujú sa nespisovné väzby (*ísť pre lekára*), skratkové a príležitostné slová
- hlavne v hovorovom štýle

c) subštandardná forma národného jazyka

- je nespisovnou formou, charakterizujú ju nespisovné výrazy, nesprávna výslovnosť
- jeho osobitnou zložkou sú nárečia (miestne, dobové, sociálne...)
- **miestne nárečia** - nespisovný útvar národného jazyka, ktorého používanie je vymedzené na určité časti jazykového územia
 - rozlišujeme 3 nárečové skupiny:
 - západnú
 - strednú
 - východnú

Jazykoveda

- veda, ktorá sa zaoberá skúmaním, opisovaním jazyka, jeho používaním a jazykovými produktmi
- delenie: **a) podľa skúmaných jazykov alebo jazykových skupín**
 - slovakistika
 - bohemistika
 - anglistika
 - slavistika
 - a iné

b) podľa skúmanej časti jazykového systému

Jazykový podsystem	Jazykovedná disciplína
Zvukový podsystem	<ul style="list-style-type: none">▪ fonetika (hláskoslovie)▪ fonológia
Gramatický podsystem	<ul style="list-style-type: none">▪ morfológia (tvaroslovie)▪ syntax (skladba)
Lexikálny podsystem	<ul style="list-style-type: none">▪ lexikológia
Štylistický podsystem	<ul style="list-style-type: none">▪ štylistika

25. Synonymá, antonymá, homonymá a viacvýznamové slová

Synonymá

- sú rovnoznačné slová, ktoré majú rôznu formu, ale rovnaký alebo podobný význam
- napr. utekať – bežať
- úplné synonymá – ak majú slová totožný význam (jazykoveda – lingvistika)
- čiastočné synonymá - ak majú slová podobný význam (je medzi nimi významový odtienok)
- napr. plakať - nariekať
- tvoria tzv. synonymické rady napr. fňukať – plakať – nariekať
- využitie: zbavujú jazykový prejav jednotvárnosti, častého opakovania slov

Antonymá

- sú protikladové slová, dvojice slov s opačným významom
- napr. kupovať – predávať
- využitie: hlavne v rečníckom, umeleckom a publicistickom štýle na zdôraznenie protikladu

Homonymá

- rovnozvukné slová, ktorých rovnaká zvuková podoba vznikla náhodne, bez akejkoľvek vonkajšej alebo vnútornej súvislosti
- napr. úhor – neobrábaná pôda ⇔ ryba

Viacvýznamové slová

- pomenúvajú viacero rôznych skutočností, majú viacero významov, pričom tieto významy sa podobajú, nejako navzájom súvisia
- mnohoznačnosť slov = polysémia
- rozlišujeme pri nich: ▪ **základný, prvotný význam** – napr. matka ako žena vo vzťahu k svojmu dieťaťu
 - **odvodený, druhotný význam** – matka ako včelia kráľovná; matka príroda...

26. Čiarka

Vyčleňovacia funkcia čiarky

A) výrazy, ktoré nie sú vetnými členmi

- **citoslovčia** – *Ej veru, bolo to tak.*
- **oslovenia** – *Nehnevajte sa na mňa, teta.*
- **hodnotiace častice** – *Bohužiaľ, teraz sa musíme rozlúčiť.*
- **kontaktové výrazy** ako *vieš, viete, rozumieš, chápeš, prosím, predstavte si...*
-napr. *Predstavte si, všetko sa to dalo do poriadku.*
- **vsuvky** – *Vaša práca, to sa nebojím povedať, má veľkú budúcnosť.*

B) voľné vetné členy:

- **voľný rozvitý prívlastok** – *Dievčence opášané bielymi zásterami, roznášali jedlá.*
- **prístavok** – *Hviezdoslav, popredný slovenský básnik, má múzeum v Dolnom Kubíne.*
- **rozvité prechodníkové konštrukcie** – *To vedeli, pravdu povedia, všetci.*

C) vety v podrad'ovacom súvetí

Pripájacia funkcia čiarky

A) vo viacnásobnom vetnom člene – *Vo výklade boli tričká, nohavice, botasky...*

B) v prirad'ovacom súvetí – *Zbadala to, ale nedala to najavo.*

Odčleňovacia funkcia čiarky

A) Vytýčený vetný člen – *Dobré nápady, tie teraz potrebujeme.*

B) Osamostatnený vetný člen – *Konečne prišli, obaja.*

C) Pričlenený vetný člen – *Zahrá, a zadarmo.*

Iné funkcie

A) naznačuje obrátené poradie v menách a priezviskách, terminologických spojeniach

- napr. *Veselý, Jozef*

B) oddeľuje desatinné hodnoty od celých čísel

- napr. *30,126*

C) oddeľuje jednotlivé hodnoty v radoch čísel alebo iných symbolov

- napr.: ▪ *3, 7, 17, 21*
- *A, B, C, D...*

27. Kodifikátori spisovnej slovenčiny

Anton Bernolák

- 1787
- základ: kultúrna západoslovenčina, ktorá mala základ v jazykovom prejave vzdelancov sústredných v Trnave
- **kodifikačné diela:** ▪ *Gramatica slavica*
 - *Slowár Slowenský, Česko-Laťinsko-Ňemecko-Uherský*
 - *Jazykovedno-kritická rozprava o slovenských písmenách*
 - *Etymológia slovanských slov*
- používali: ▪ JuraĽ Fándly (napr. *Piľní domagší a poľní Hospodár*)
 - Ján Hollý
- **znaky:** ▪ len i/i
 - mäkkosť Ľ, ť, ň, ľ sa vždy označuje
 - podstatné mená s veľkým začiatočným písmenom
 - j sa píše ako g
 - v sa píše ako w

Ludovít Štúr

- 1843
- základ: kultúrna stredoslovenčina
- **kodifikačné dielo:** ▪ *Náuka reči slovenskej*
- **znaky:** ▪ len i/i
 - pri zapisovaní v, j, g sa prestali používať písmená w, g, Ľg
 - naďalej dôsledné označovanie mäkkosti (Ľe, te, ňe, Ľi...)
 - neprítomnosť hlások: Ľ, ä, é, ó, iu
 - dvojhlásky zapisované ako ja, je, uo
 - zvláštne gramatické koncovky (*chalpou, dobroo*)

Hod'zovkso-hattalosvská reforma

- 1852
- **príručka:** *Krátka mluvnica slovenská*
- **znaky:** ▪ zavádza etymologický pravopis
 - zavádza y/ý
 - zavedenie ä, ia, ie ô; ľ
 - prestáva sa označovať mäkkosť pri de, te, ne..
 - zmenené štúrovské tvary slov (*chlapou* → *chlapov*, *dobrou* → *dobré..*)
- s menšími úpravami platí až dodnes

28. Modifikácie vetnej stavby

A) Chybné (gramaticky nesprávne)

- **anacolút** - vybočenie z väzby
- napr. **Jožko**, keď si ľahol do postele, **zamarilo sa mu**, že zazvonil telefón.
- **kontaminácia** - kríženie väzby
- napr. ~~chápem tomu~~ → **chápem to**
- **zeugma** - násilná elipsa
- autor zanedbá požiadavku dvojitej väzby
- napr. ~~vchádzať a vychádzať z miestnosti~~ → **vchádzať do miestnosti a vychádzať z nej**

B) správne – slúžia na ozvláštnenie textu

- **apozio péza** - nedokončená výpoveď
- napr. *Chcel som prísť, ale...*
- použitie: umelecký štýl, hovorový
- **proziopéza** - vynecháva sa v nej začiatok výpovede, alebo sa nevyslovujú začiatkové slabiky
- napr. *... si myslím*
- použitie: ústne prejavy, umelecký štýl
- **prerývaná výpoveď** - je graficky rozčlenená, ale formálne a významovo uzavretá výpoveď
- napr. *Ja som si myslel, že ... a ona tiež a teraz som dakto dopadol.*
- použitie: v konverzačných a dialogických textoch
- **vytýčený vetný člen** - oddelený čiarkou
- napr. **Jahody**, tie mám rád.
- použitie: vo vecných textoch – publicistických, esejistických, rečníckych
- **osamostatnený vetný člen** - vzniká vyňatím z vety a postavením ako samostatného dodatku k vete
- napr. *Prekvapil ma. **Nemilo.***
- použitie: lyrizovaná próza, vecné a najmä esteticky ladené texty
- **pripojený vetný člen** - k ukončenej vete sa pridá ďalší výraz
- napr. *Doneste mi ešte jedno pivo, **ale studené.***
- použitie: ústne prejavy, umelecké texty
- **elipsa** - vzniká vypustením niektorej časti výpovedi
- druhy:
 - **situačná elipsa** - napr. *pri pokladnici na železničnej stanici: **Dva do Popradu.***
- použitie: ústne jazykové prejavy,
 - **kontextová elipsa** - napr. *Roboty bolo neúrekom. **A ešte takej**, o ktorej každý sníva.*
- použitie: písomné prejavy, umelecké rozprávanie
 - **lexikalizovaná elipsa** - napr. *Staroba – choroba.*
- **parentéza** - vsuvka
- vyjadruje autorov postoj k obsahu výpovede alebo ho spresňuje
- napr. *Ty si, **ako vidím**, rozhodnutá.*
- použitie: vo všetkých štýloch

29. Vetné členy

Hlavné vetné členy

A) v dvojčlennej vete

Prísudok

- vyjadruje dej, činnosť, vlastnosť alebo stav podmetu
- **delenie:**
 - **slovesný:** a) jednoduchý - jeden určitý slovesný tvar – napr. **Organizuje** výstavu.
 - b) zložený – neplnovýznamové sloveso + neurčitok plnovýznamového slovesa
 - **menný:** tvorený sponovým slovesom + podstatné meno: **On je učiteľ.**
 - + prídavné meno: **Súper je nepríjemný.**
 - + zámeno: **To ste vy?**
 - + číslovka: **Česi sú štyria.**
 - + príslovka: **To je dobre.**

Podmet

- vyjadruje nositeľa činnosti, stavu alebo vlastnosti
- **delenie:**
 - vyjadrený
 - zamlčaný
- môže byť vyjadrený:
 - podstatným menom - v N : **Kamarát** prišiel neskoro.
 - v G : **Hráčov** bolo jedenásť.
 - vo forme činného alebo trpného prídavného: **Obžalovaný** vinu odmieta.
 - prídavným menom: **Sýty** hladnému neverí.
 - zámenom: **Oni** sa nemajú začo hanbiť.
 - číslovkou: **Šiesti** sme odišli.
 - slovesným neurčitkom: **Myslieť** na teba je utrpenie.
 - neplnovýznamové slovné druhy: **V** je neslabičná predložka.

B) v jednočlennej vete

Vetný základ

- **delenie:**
 - **slovesný** -vyjadrený slovesom
 - napr. **Hrmí.**
 - **menný** - vyjadrený iným slovným druhom
 - napr. **Nádherné!**

Rozvíjacie (vedľajšie) vetné členy

Predmet

- rozvíja predmetové sloveso alebo prídavné meno, na ktoré sa viaže väzbou
- **delenie:**
 - **priamy** - v Akuzatíve bez predložky
 - **nepriamy** - v Akuzatíve s predložkou a ostatné pády

Príslovkové určenie

- **neväzobne rozvíja sloveso, podstatné meno príslovku alebo celú vetu**
- **druhy:**
 - **miesta**
 - času
 - spôsobu
 - príčiny
- **vyjadrený najčastejšie príslovkou, podstatným menom a zámenom**

Prívlastok

- *rozvíja podstatné meno alebo výraz zastupujúci podstatné meno*
- **delenie:**
 - *zhodný - zhoduje sa s nadradeným podstatným menom v rode, čísle a páde*
- napr. *pekné šaty*
 - *nezhodný - nezhoduje sa v rode čísle a páde s nadradeným slovom*
- *zvyčajne stojí za slovom, ktoré rozvíja*
- napr. *krik detí*
- **viacnásobný prívlastok** - napr. *milá, krásna a inteligentná dáma*
- **postupne rozvitý prívlastok** - napr. *známy súčasný slovenský prozaik*

Viacnásobný prívlastok	Postupne rozvitý prívlastok
▪ <i>rovnorodé vlastnosti</i>	▪ <i>nerovnorodé vlastnosti</i>
▪ <i>píšeme čiarku</i>	▪ <i>nepíšeme čiarku</i>
▪ <i>medzi členy možno doplniť priraďovacie spojky</i>	▪ <i>medzi členy nemožno doplniť priraďovacie spojky</i>
▪ <i>môžeme meniť slovosled</i>	▪ <i>nemôžeme meniť slovosled</i>

Doplnok

- *vyjadruje sprievodný dej alebo stav k hlavnému deju*
- *jediný vetný člen, ktorý súčasne rozvíja 2 vetné členy vo vete:*
 - a) *sloveso + podmet = podmetový doplnok*
 - b) *sloveso + predmet = predmetový doplnok*
- *napr. Otec sa vrátil **unavený**.*

30. Slohový postup a útvary. Rozprávanie

Slohový postup

- je proces skladania textu do celku – do slohového útvaru
- jeho voľba závisí od cieľa jazykového prejavu

Slohový útvary

- je ustálený myšlienkový celok, ktorý má svoju pevnú štruktúru a špecifické znaky
- slúži ako vzor, v ktorom sa realizuje vybraný slohový postup

Rozprávanie

- základný útvary rozprávacieho slohového postupu
- podáva sa ním príbeh, dej
- na vyjadrenie dejovosti sa používajú predovšetkým činnostné slovesá
- **kompozícia:**
 - úvod
 - zápletky
 - zauzľovanie
 - vyvrcholenie
 - rozuzľovanie
 - rozuzlenie

a) jednoduché rozprávanie

- založené na aktuálnom a jedinečnom príbehu, ktorý sa odohráva v čase a priestore, pričom autor dodržiava prirodzenú časovú postupnosť

b) umelecké rozprávanie (dramatické rozprávanie)

- vyskytuje sa v umeleckej literatúre
- príbeh sa odvíja vo fiktívnom čase a priestore, časová následnosť sa striktné nedodržiava (napr. autor môže využiť retrospektívne rozprávanie)
- využíva umelecké prostriedky
- náročnejšia kompozícia
- často sa využíva **historický prítomnosť** - sloveso v prítomnom čase sa používa na vyjadrenie minulosti

+ Horizontálne a vertikálne členenie epiky

Horizontálne členenie

- *názov (motto)*
- *prológ (predslov)*
- *epilóg*
- *odseky → kapitoly → hlavy → diely (časti)*

Vertikálne členenie

a) pásmo rozprávača:

- **ja-rozprávanie** - *používanie 1. Osoby jednotného čísla*
- *rozvíja presvedčivosť*
- **er-rozprávanie** – *vie všetko, je vševediaci*
- **personálny** – *vie všetko, ale len o jednej postave*
- **rozprávač – oko kamery** - *využívaný hlavne v antirománe;*
- *nehovorí nič o tom, čo postavy cítia*

b) pásmo postáv:

- **priama reč** (*Paľko jej siahol na ruku a povedal: „Pod', tu nemôžeš zostať.“*)
- **nepriama reč** - *rozprávač alebo postava reprodukuje priamu reč*
(*....a povedal, že tu nemôže zostať.*)
- **nevlastná priama reč** – *je typická pre vnútorný monológ v 1. osobe*
(*Paľko jej siahol na ruku, pod' tu nemôžeš ostať.*)
- **polopriama reč** - *vnútorný monológ v 3. Osobe*
(*Paľko jej siahol na ruku, ona tu nemôže zostať.*)

Dialóg:

- **symetrický** – *otázka – odpoveď*
- **asymetrický** – *priama reč je prerušená uvádzacou vetou*

+ **Náučný štýl**

Náučný štýl

- *texty majú zvyčajne písomnú formu*
- **využíva:**
 - *zložitú stavbu vety*
 - *termíny*
 - *neologizmy*
 - *internacionalizmy*
 - *multiverbizáciu*
- *texty sú vecné, presné, jasné; pri ich tvorbe subjektívne štýlotvorné činitele sú potlačené*
- *úloha: sprostredkovať a vysvetliť poznatky*
- **funkcie:** *komunikatívna – odborná medzi odbornou a vedeckou verejnosťou*
- **žánre:**
 - *výkladové: monografia, dizertácia, štúdia, odborný článok...*
 - *situačné: referát, koreferát, prednáška, diskusný príspevok...*
 - *opisné: Recenzia, posudok, kritika, pracovný návod...*

a) odborný náučný štýl

- *texty sú určené odborníkom, ktorým slúžia na sprostredkovanie nových poznatkov v danom obore*

b) populárno-náučný

- *adresované širokej verejnosti*
- *prevládajú domáce termíny, menej internacionálnych termínov*
- *neznáme termíny sa vysvetľujú, uvádza sa množstvo príkladov*

Postupy logického myslenia

- **dedukcia** - *zo všeobecného záveru ideme k jednotlivostiam*
- **indukcia** - *od jednotlivosti ku všeobecnosti*
- **analógia** - *pripodobnenie*
- **analýza** - *rozklad*
- **syntéza** - *zhrnutie*
- **komparácia** - *porovnanie*
- **konkretizácia** - *znázornenie*
- **exemplifikácia** - *doloženie na príkladoch*
- **aplikácia** - *uplatnenie v praxi*
- **generalizácia** - *zovšeobecnenie*

Dizertácia

- *rozsiahla vedecká rozprava*
- *cieľom je na základe výskumu a využitím bohatého dokladového materiálu a vedeckých metód analyzovať zložitý odborný problém*
- *má knižnú podobu a získava sa za ňu vedecká hodnosť*

Vedecká štúdia

- *náučný žáner, ktorý analyzuje iba čiastkový odborný problém*
- *kratšia než dizertácia*

Posudok

- založený na hodnotení textu (osoby, projektu...)
- na rozdiel od recenzie píše ako základ na to, aby sa v prípade kladného hodnotenia mohlo dielo publikovať

Recenzia

- odborník na danú oblasť v nej hodnotí uvedené vedecké dielo alebo vedeckú prácu predloženú na obhajobu
- je aj publicistickým žánrom – recenzia filmov, výstav, hier...

Prednáška

- založená na výkladovom slohovom postupe
- hlavnou úlohou je vykladať, vysvetľovať dané fakty a udalosti s využitím názorných pomôcok

Referát

- uplatňuje sa informačný slohový postup, ale aj opisný a rozprávací
- ide o text vopred písomne pripravený, ale prednáša sa ústne

Diskusný príspevok

- relatívne samostatný monologický prejav, ktorý vychádza z predneseného referátu, alebo z predchádzajúceho diskusného príspevku

+ Prozodické vlastnosti reči

Prozodické vlastnosti reči – intonácia

- komplexný zvukový jav, ktorý sa skladá z jednotlivých zložiek
- delenie:

A) Prozodické javy vznikajúce časovou moduláciou reči

- **kvantita hlások** – vyslovenie dlhej hlásky alebo dvojhlásky trvá 2-krát dlhšie než vyslovenie krátkej
- **pauza (prestávka):**
 - **fyziológická** – slúžia na nadýchnutie
 - **významová (logická)** – používa sa na členenie reči na vetné úseky, súvetí na vety...
 - fyziologické pauzy sa musia zhodovať s významovými, ináč pôsobia rušivo
 - prestávkami sa veta rozčlení na vetné úseky (takty), čo sa nazýva frázovanie
- **tempo (rýchlosť) reči** - musí byť primerané obsahu a prostrediu
- **rytmus** – vzniká striedaním prízvučných a neprízvučných slabík v slove

B) Prozodické javy vznikajúce silovou moduláciou reči

- **prízvuk** - je zvýraznenie intenzity jednej slabiky v slove
 - rozlišujeme: ▪ **hlavný** – je pevný a je na prvej slabike slova
 - **vedľajší** – v dlhších slovách
- **dôraz (vetný prízvuk)** - je výrazné intonačné vyzdvihnutie slova vo vete
 - napr. Synku, nevieš **nič**.
- **emfáza** - citový, expresívny dôraz
 - zdôraznenie istej časti prejavu, pri ktorom sa uplatňuje citový prvok
 - napr. Výýýborne!
- **intenzita hlasu** - spolu s tempom vytvára dynamiku rečového prejavu

C) Prozodické vlastnosti vznikajúce moduláciou reči

- **melódia:**
 - **uspokojivá končiaca melódia** - uplatňuje sa v oznamovacích vetách a dopĺňacích otázkach
 - napr. **Kedy** pôjdeš do kina?
 - **neuspokojivá končiaca melódia** - v zisťovacích otázkach
 - napr. **Pôjdeš do kina?**
 - **neuspokojivá nekončiaca melódia** - naznačuje, že vo výpovedi sa pokračuje
 - na konci prvej vety v súvetí
 - Chcel som ísť **do kina**, ale musel som sa učiť.
- **hlasový register (výška hlasu)** - vzniká nasadením hlasu do istej výšky